

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษาการรับฟังพยานหลักฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ในกฎหมายไทย
2. เพื่อศึกษาการรับฟังพยานหลักฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ในกฎหมายอิสลาม
3. เพื่อศึกษาเชิงเปรียบเทียบการรับฟังพยานหลักฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ใน

กฎหมายไทยกับกฎหมายอิสลาม

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เชิงพรรณนา (Descriptive Research) และเป็นการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Research) ซึ่งเป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายไทยและกฎหมายอิสลามว่าด้วยการรับฟังพยานหลักฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ ในส่วนของกฎหมายอิสลามศึกษาหลักเกณฑ์ของพิกษและกฎเกณฑ์โดยรวมที่เกี่ยวข้องกับการใช้นิติวิทยาศาสตร์ตลอดจนทัศนะของนิติวิทยาศาสตร์อิสลามทั้ง 4 มัซฮับ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 2 แหล่ง

1. เอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) ประกอบด้วย

คัมภีร์อัลกุรอาน และอัลหะดีษ อันได้แก่ อายะฮ์อัลกุรอาน อัลหะดีษที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานในบทบัญญัติอิสลาม

หนังสือเกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ หนังสือเกี่ยวกับการแพทย์ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมและสังคมศาสตร์

2. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source)

ตำราที่เขียนเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของฟิกฮ์ที่เกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์ ลายพิมพ์ดีเอ็นเอ ลายพิมพ์นิ้วมือ

ตำรากฎหมายทั่วไปเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานการใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์ความจริงในศาล

ศึกษาความหมายของอัลกุรอาน

วิธีศึกษา

1. ให้คำนิยามและความหมายทางภาษาศาสตร์และความหมายทางวิชาการฟิกฮ์
2. อธิบายความหมายของหุคมดักลีฟีย์และหุคมวัฎอีย์

ศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์ฟิกฮ์

วิธีศึกษา

1. แยกข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสารทั่วไปและหัวข้อย่อยแล้วหาข้อมูลให้สัมพันธ์กับหัวข้อย่อย

2. ค้นหา วิเคราะห์ และรวบรวมหลักเกณฑ์ของฟิกฮ์ที่เกี่ยวข้องกับนิติวิทยาศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากงานวิจัยเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับทัศนะนักนิติศาสตร์อิสลามหลักฐานบทบัญญัติอิสลามเช่น อัลกุรอานอัลหะดีษและกีياس เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยหลักการดังนี้

1. หลักการอธิบายอัลกุรอานซึ่งจะใช้หลักการอธิบายอัลกุรอานโดยอัลกุรอาน อรรถาธิบายอัลกุรอานโดยอัลหะดีษ การอธิบายอัลกุรอานโดยเศาะหาบะฮ์การอธิบายอัลกุรอานโดยนักวิชาการ เป็นต้น

2. หลักการอธิบายอัลหะดีษผู้วิจัยจะยึดหะดีษที่ถูกต้อง (เศาะหีห) และหะดีษที่ดี (หะสัน) ในการให้น้ำหนักและการคัดสรรอย่างไรก็ตามเมื่อพบว่าหะดีษมีการขัดแย้งกันระหว่างหะดีษด้วยกัน ไม่ว่าจะด้านเนื้อหา หรือระดับหะดีษ ผู้วิจัยจะยึดเอาหะดีษที่มีระดับเหนือกว่าเสมอ

3. หลักเกณฑ์ฟิกฮ์ (القواعد الفقهية) ที่เกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์

1. หลักว่าด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับเจตนาหรือสอดคล้องกับกฎหมาย

ไทยเรื่องกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา (الأموال بمقاصدها)

2. หลักว่าด้วยพื้นฐานของสรรพสิ่งต่าง ๆ นั้นเป็นที่อนุมัติ (الأصل في الأشياء الإباحة)
3. หลักว่าด้วยจารีตประเพณี (العادة محكمة)
4. หลักว่าด้วยความยากลำบากนั้นจะนำมาซึ่งความง่ายตาย (المشقة تجلب التيسير)
5. หลักว่าด้วยสิ่งอันตรายใด ๆ ไม่อาจลบด้วยสิ่งอันตรายด้วยกัน (الضرر يزال)
6. หลักว่าด้วยการปิดกั้นหนทางสู่พฤติกรรมต้องห้าม (سد الذرائع) (Blocking avenue of temptation) ตรงกับภาษาไทยคือตัดไฟเสียแต่ต้นลม
7. หลักว่าด้วยสิ่งที่ไม่อนุญาตให้ปฏิบัติก็ไม่อนุญาตให้แสวงหา (ما حرم فعله حرم طلبه)
8. หลักว่าด้วยปัจจัยขั้นต้องการนั้นมีสภาพเหมือนปัจจัยจำเป็น (الحاجة تنزل متتلة الضرورة)
9. ทศนะนักนิติศาสตร์อิสลามที่มีความเห็นตรงกันหรือทศนะเดียวกัน ผู้วิจัยถือว่าเป็นทศนะที่ถูกต้องส่วนทศนะที่มีความเห็นแย้งกันผู้วิจัยจะให้น้ำหนักและคัดสรรที่มีหลักฐานชัดเจนมากที่สุด
10. หลักกฎหมายที่อยู่ก่อนเรา (شرع ما قبلنا) (The Law Before Ours')
11. ข้อเสนอพื้นฐานทั่วไป (อิสติศหาบ) (الإستصحاب) (Status Quo)

แหล่งศึกษาข้อมูลที่สำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดเก็บและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ จากแหล่งข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. สำนักวิทยบริการจอห์นเอฟเคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
2. ห้องสมุดวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
3. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยฟาตอนี
4. เว็บไซต์ต่าง ๆ
5. ซีดีต่าง ๆ
6. แหล่งข้อมูลอื่น ๆ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การรับฟังพยานหลักฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย” เป็นงานวิจัยข้อมูลเอกสารโดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารตำราที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ฟิกฮ์ (القواعد الفقهية) เปรียบเทียบกับหลักการรับฟังพยานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ของกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย และศึกษาคุณค่าของน้ำหนักพยานในเชิงพิสูจน์หลักฐานเพื่อรับฟังข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เป็นการค้นหาความจริงในคดีที่เกิดขึ้นสรุปได้ว่า

1. กฎหมายอิสลามพบว่าพระจริยวัตรของท่านเราะฮ์ลุล ﷺ รับสั่งให้ใช้ผู้เชี่ยวชาญ เช่น กรณีของการเยี่ยมอาการไข้ของเศาะหาบะฮ์ฮุสซัยด บิน อบี วักกอศ โดยให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้รักษาคือฮาริษ บิน อัลยามัน
2. กระบวนการยุติธรรมของไทยก่อนยุคสมัยใหม่นี้ยังไม่พบว่ามีมีการนำพยานผู้เชี่ยวชาญมาใช้แต่อย่างใด ต่อมาเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับยุโรปสมัยรัชกาลที่ 5 ก็เริ่มมีการปรับปรุงกฎหมายและรับเอาการตรวจพิสูจน์หลักฐานด้านการตรวจลายนิ้วมือมาใช้เป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 7 ในขณะที่อิสลามมีการบันทึกว่าได้นำวิทยาการด้านนี้มาใช้ตั้งแต่สมัยท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ยังมีชีวิตอยู่
3. ระบบศาลของไทยใช้ระบบกล่าวหา ส่วนระบบกฎหมายของประเทศมุสลิมส่วนใหญ่ใช้ระบบไต่สวนถึงแม้ว่าประเทศไทยจะรับอิทธิพลมาจากอังกฤษและฝรั่งเศสแต่ไทยกลับนำระบบกล่าวหามาใช้ในศาล
4. คุณค่าของพยานนิติวิทยาศาสตร์ของไทยเห็นว่าเป็นพยานชั้นหนึ่งและมีน้ำหนักมั่นคงแต่ระบบกฎหมายของประเทศมุสลิมส่วนใหญ่มองว่าเป็นเพียงพยานความเห็นจำต้องฟังพยานอื่น ๆ ประกอบจึงจะรับฟังลงโทษได้กับกฎหมายอิสลามยังผูกพันกับเรื่องหุุด กิศอศ และการทำผิดประเวณี ซึ่งจำต้องยึดหลักการดั้งเดิมหมายความว่าจำต้องมีพยานมายืนยันตามที่กำหนดไว้ในหะดีษและสำนักคิดของนักวิชาการด้านศาสนา รวมทั้งการเกาะสามะฮุ กอรินะฮุและกียาพะฮุ
5. ระบบศาลไทยสามารถให้ผู้เชี่ยวชาญทำรายงานและไม่จำเป็นต้องมาศาล ส่วนกฎหมายอิสลามนั้นพยานประเภทนี้ต้องมาให้การต่อศาลเท่านั้น
6. ระบบศาลไทยต้องให้พยานมาเผชิญหน้าต่อคู่กรณี ในขณะที่กฎหมายอิสลามเป็นระบบไต่สวนไม่จำเป็นต้องให้พยานประเภทนี้เผชิญหน้ากับคู่กรณี
7. ระบบศาลไทยเปิดโอกาสให้ใครก็ได้ที่มีความรู้สาขาใดสาขาหนึ่งเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญ ส่วนระบบกฎหมายอิสลามพยานประเภทนี้ต้องขึ้นทะเบียนและมีการตรวจสอบคุณสมบัติเฉพาะตัวและศาลมักจะให้ผู้เชี่ยวชาญระดับหัวหน้ามาให้การต่อศาล
8. ระบบกฎหมายของไทยใช้ระบบกล่าวหา ส่วนประเทศมุสลิมส่วนใหญ่ใช้ระบบไต่สวน จึงมีข้อก้ำกัาเรื่องสถานะความเท่าเทียมกันทางสังคมของคู่กรณีไม่เท่ากันและบางคดีศาลไม่ได้ไปเดินเผชิญสืบเองกลับใช้ผู้ช่วยศาลไปแสวงหาข้อเท็จจริงแทนทำให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบในรูปคดี

9. ระบบกฎหมายของไทยรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญเพียงปากเดียวก็รับฟังได้แล้ว แต่ระบบกฎหมายอิสลามได้กำหนดลักษณะคดีในการรับฟังพยานซึ่งส่วนใหญ่ใช้พยานประเภทนี้มากกว่า 1 คน (บางทีชนะเห็นว่าใช้พยานเพียงปากเดียวได้เช่นในกรณีของการยกเลิกการแต่งงานของเซต บิน ซาบิร เพราะตีมน้ำนมจากแม่นมคนเดียว)

10. สิทธิการฟ้องหย่าของกฎหมายไทยและกฎหมายอิสลามมีส่วนคล้ายกันมาก ในเรื่องเหตุแห่งการฟ้องหย่า (แต่สิทธิการดูแลบุตรศาลไทยมักจะตัดสินให้คู่สามีภรรยาสิทธิดูแลด้วยกัน ทั้ง ๆ ที่สามีภรรยาหย่ากันแล้ว)

11. เรื่องสิทธิการดูแลบุตรกฎหมายอิสลามกำหนดให้แม่เป็นผู้ดูแลโดยให้ฝ่ายชายเป็นผู้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู จนกว่านางจะแต่งงานใหม่สิทธิการเลี้ยงดูจะไปตกอยู่กับฝ่ายชายทันที

12. การฟ้องร้องให้บิดารับรองบุตรในกฎหมายไทยใช้การตรวจดีเอ็นเอ (DNA) ได้ ส่วนกฎหมายอิสลามนั้นจะใช้เฉพาะในกรณีเพื่อประโยชน์สาธารณะ

13. ในกฎหมายอิสลามยังคงมีการใช้การคาดเดาค่าโครงหน้าเพื่อพิสูจน์ความเป็นสายโลหิต ส่วนกฎหมายไทยไม่พบว่ามีการใช้ศาสตร์สาขานี้แต่อย่างใด

14. ประเด็นเรื่องความก้าวหน้าทางศาสตร์สาขาจีโนมิกส์ ซึ่งกำลังทำทนายจริยธรรมอยู่ในปัจจุบันนี้จะแก้ไขอย่างไร นักวิชาการด้านอิสลามสมัยใหม่ยังไม่ใครกล้าฟันธงว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในอิสลามหรือไม่

5.2 อภิปรายผล

ในแต่ละบทที่ผู้วิจัยได้นำเสนอได้สอดแทรกระหว่างตัวอย่างคดีและเปรียบเทียบแนวคิดของกฎหมายซึ่งไม่จำกัดอยู่เฉพาะกฎหมายอิสลาม กฎหมายไทย แต่ยังได้ค้นคว้าจากตัวอย่างและแนวคิดของกฎหมายชาวตะวันตกอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยเองก็คำนึงอยู่ว่าแนวคิดและทัศนะของนักกฎหมายหลาย ๆ ประเทศอาจจะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปบ้างและอาจจะมีการยึดหรือแลกเปลี่ยนทัศนะกันบ้าง โลกปัจจุบันไร้พรมแดนวัฒนธรรมก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้จากสื่อโทรทัศน์และภาพยนตร์ รวมทั้งข้อมูลข่าวสารสามารถเข้าถึงทุกมุมโลกอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้รวดเร็วขึ้น กฎหมายซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอาจจะมีการพัฒนาและบังคับใช้บางครั้งก็ไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังที่ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างเรื่องการอุ้มบุญและการฝากตัวอ่อนของมนุษย์และความเจริญก้าวหน้าทางด้านจีโนมิกส์ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเคารพในความคิดเห็นและทัศนะของนักกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งล้วนมีเป้าหมายในการใช้เป็นเครื่องมือรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมประการหนึ่งรวมทั้งเห็นว่ากฎหมายเป็นพัฒนาการทางด้านสังคมอีกประการหนึ่ง โดยเฉพาะในกฎหมายอิสลามเท่านั้นที่กำลังท้าทายสังคมโลกในฐานะที่เป็นกฎหมายที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงในส่วนที่เป็นพระจริย

วัตรของท่านเราะฮ์สุล ﷺ และกระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมปรากฏการณ์การแลกเปลี่ยนแนวคิดและทิศทางของกฎหมาย รวมทั้งท้าทายนักกฎหมายอิสลามในส่วนที่จะทำประการใดเพื่อให้กฎหมายอิสลามเป็นที่รู้จักแพร่หลายในฐานะเป็นระบบกฎหมายที่มีส่วนต่ออยู่หลายประการทั้งในเรื่องของการป้องปรามและความเข้มแข็งของหลักนิติธรรม

5.3 ข้อเสนอแนะ

พยานหลักฐานผู้เชี่ยวชาญในอิสลามที่เคยเป็นที่ยอมรับมาก่อนในยุคก่อน (Pre-Modern) ในฐานะที่เครื่องมือในการแสวงหาความจริงและเป็นแม่แบบของศิลปนิติวิทยาศาสตร์ (Art Forensics) ในปัจจุบันนอกจากนี้รัฐควรส่งเสริมวิทยาการสมัยใหม่เพื่อการค้นคว้าและวิจัยเครื่องมือเพื่อช่วยงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ ซึ่งในปัจจุบันมีการแบ่งนิติวิทยาศาสตร์เป็น

5.3.1. ด้านกายภาพ

นิติวิทยาศาสตร์ด้านนี้ที่เกี่ยวข้องเช่น นิติวิทยาศาสตร์ด้านกายวิภาค ทันตนิติวิทยาศาสตร์ กีฏนิติวิทยาศาสตร์ พยาธิวิทยานิติเวช พฤกษศาสตร์นิติวิทยาศาสตร์ชีววิทยานิติวิทยาศาสตร์ การรวบรวมพยานหลักฐาน วิเคราะห์พยานหลักฐานนิติวิทยาศาสตร์รอยเลือดและการหยดของเลือด เคมีนิติวิทยาศาสตร์

5.3.2. ด้านสังคม

สาขาที่เกี่ยวข้องเช่น นิติจิตเวชวิทยา จิตวิทยา

5.3.3. ด้านอาชญากรรม

สาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น ชีปนวิधि ลายพิมพ์เฉพาะของกระสุนปืน การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล การตรวจพิสูจน์ลายนิ้วมือ การตรวจพิสูจน์ด้านการบัญชี

5.3.4. ศิลปนิติวิทยาศาสตร์

สาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น การตรวจพิสูจน์รอยเท้า พิษวิทยานิติวิทยาศาสตร์ การวิเคราะห์ร่องมือ การวิเคราะห์ฝ่ามือ การวิเคราะห์เครื่องพิมพ์ การวิเคราะห์ความเข้ากันของเส้นโลหิตดำ

5.3.5. ด้านดิจิทัล

สาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น นิติวิทยาศาสตร์เครื่องคอมพิวเตอร์ การวิเคราะห์ฐานข้อมูลเชิงนิติวิทยาศาสตร์ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงนิติวิทยาศาสตร์ การตรวจพิสูจน์เครื่องโทรศัพท์มือถือเชิงนิติวิทยาศาสตร์ การตรวจพิสูจน์โครงข่ายเชิงนิติวิทยาศาสตร์ วิดีโอเชิงนิติวิทยาศาสตร์ การวิเคราะห์เสียงเชิงนิติวิทยาศาสตร์

นอกจากศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่ยังขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญสาขาที่กล่าวถึงแล้ว ยังไม่มีนักนิติวิทยาศาสตร์สนใจศึกษาเฉพาะทาง ซึ่งอาจขาดแรงจูงใจในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ผู้วิจัยเองที่ปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นพนักงานสอบสวนเข้าใจรู้สภาพปัญหาดี

อิสลามให้ความสำคัญในประเด็นปัญหาในส่วนของระบบกฎหมายอิสลามในการรับฟังพยานหลักฐานเพราะว่าเป็นสิ่งที่อิสลามเชิดชูไม่ว่าพยานนั้นจะเป็นพยานบุคคลหรือพยานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ ถึงแม้ว่าบางประเด็นอาจจะไม่ได้สังเกตเห็นความสำคัญและยังอนุรักษ์นิยมอยู่บ้าง แต่หากความรู้เหล่านี้ได้แพร่กระจายจนประชาชนทั่วไปและผู้รู้และผู้นำประเทศเข้าใจ เชื่อว่าอาจมีการปรับเปลี่ยนในประเด็นการรับฟังพยานประเภทนี้และขอตั้งข้อสังเกตว่า

ก. เมื่อใดจะมีการตรากฎหมายให้ชัดเจนลงไปว่าพยานประเภทนี้ให้มีการนำสืบและต้องมาให้การต่อศาลรวมทั้งเปิดโอกาสให้คู่ความซักถาม หาใช่เพียงแค่นี้เป็นที่ปรึกษาคอยให้ความเห็นต่อศาลเพียงอย่างเดียว

ข. ระบบกฎหมายของอิสลามจะวางพยานผู้เชี่ยวชาญไว้ตรงส่วนไหนของกระบวนการยุติธรรม ในเมื่อศาลยังใช้กลไกพยานผู้เชี่ยวชาญนี้ เหตุใดไม่ตรากฎหมายให้พยานประเภทนี้มีที่มั่นในกระบวนการยุติธรรม

จากประเด็นแรกพอมองเห็นได้ว่าตั้งแต่ระบบกฎหมายกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั่วไป สอดประสานอยู่ในวัฒนธรรม และบรรทัดฐานทางสังคม ย่อมตอบคำถามไปในตัวว่าต้องมีการตรากฎหมายให้มีการซักถามพยานประเภทนี้ในศาลได้ เช่น เปิดโอกาสให้พยานประเภทนี้มาให้การต่อศาลและถูกซักถามได้ กระจายประเด็นให้ผู้มีอำนาจในสังคมหรือผู้ตรากฎหมายได้ตระหนักและเข้าใจถึงความจำเป็นในการแสวงหาข้อเท็จจริงในสังคมโลกที่ซับซ้อนเหล่านี้ในโลกที่หาความสำนึกในจริยธรรมและคุณธรรมได้ยากขึ้นรวมทั้งอาชญากรรมที่ค้ำจุนแต่เรื่องทุนนิยม

สำหรับสังคมมุสลิมสมัยใหม่ซึ่งมักจะมีการเมืองเป็นตัวกำหนดชะตากรรมมากกว่าจะรับฟังนักวิชาการด้านศาสนา ซึ่งเป็นกลุ่มอนุรักษ์นิยมและวัฒนธรรมโบราณ ในขณะที่สังคมสมัยใหม่ส่วนใหญ่จะเดินตามแนวสังคมตะวันตกเข้าไปทุกขณะ เชื้อฟังแต่วิทยาศาสตร์และนิยามโลกวิสัย และเสรีภาพ ซึ่งสนิทแนบแน่นกับการใช้พยานผู้เชี่ยวชาญ แต่ในคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายครอบครัวจะเห็นว่านักวิชาการศาสนาทำตัวเป็นเหมือนป้อมปราการคอยกีดกันการใช้พยานผู้เชี่ยวชาญ และยังคงยืนหยัดอยู่ได้โดยไม่มีผู้ใดกล้าแตะ ถึงแม้จะมีความพยายามอธิบายและทำความเข้าใจในการนำเอานิติวิทยาศาสตร์มาปรับใช้ในการพิสูจน์ความจริงในศาล การใช้วิทยาการด้านการแพทย์ การเก็บข้อมูลดีเอ็นเอไว้เป็นฐานเพื่อควบคุมอาชญากรรม ธนาคารสเต็มเชลล์ (Isma'il Marhaba'. 2008.) มุ่งหวังให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมใหม่ ด้วยการนำข้อมูลเชิงเปรียบเทียบเป็นกรณีศึกษา ศาลในระบบยุติธรรมในประเทศที่ใช้รูปแบบการปกครองโดยระบบรัฐ (Secular) ซึ่งมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสมัยใหม่และหวังใจว่าจะตงงานและสูญเสียตำแหน่งหน้าที่ เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบของระบบของกระบวนการยุติธรรมแบบสมัยใหม่และปรับเปลี่ยนเพื่อให้การตรวจพิสูจน์โดยพยานผู้เชี่ยวชาญไปสู่การควบคุมอาชญากรรมในสังคม

คุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่สื่อความหมายให้เห็นและการดำเนินการตัดสินคดีของระบบกฎหมาย ใช้เป็นทางเลือกในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี ความกังวลในของระบบกฎหมายเก่าวนเวียนอยู่ในความคิดของนักอนุรักษนิยม และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่หันไปสู่โลกที่นิยมโลกีย์วิสัย ความวุ่นวายทางสังคม การคุ้มครองสถาบันครอบครัว ในการใช้หลักการตัดไฟเสียแต่ต้นลม โดยการทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในกระบวนการตรวจพิสูจน์ทางด้านพันธุกรรม ทั้งในระบบกฎหมายอิสลาม ระบบกฎหมายของประเทศอิสราเอล ซึ่งอยู่ในหลักหะลาฮา⁸² ของชาวยิว เป็นความเหมือนกันของระบบกฎหมาย ถึงแม้ว่าจะมีขอบเขตของมันเรื่องการรกร่วมเพศ ความเคารพของกลุ่มผู้ถือพรหมจรรย์ การตั้งครมร์และการกำเนิดบุตรก็ตาม

จากประเด็นดังกล่าวมาตอบโจทย์ข้อที่สองที่ว่าที่ยืนของพยานผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรม มีหลายประเทศที่กำหนดตำแหน่งให้กับผู้เชี่ยวชาญในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ให้มีความภาคภูมิใจและมีศักดิ์ศรี เพื่อสร้างแรงจูงใจในการแสวงหาเทคนิคหรือกระบวนการใหม่ที่มีประสิทธิภาพ ในประเทศอังกฤษที่จะพัฒนาเป็นแบบสมัยใหม่ก่อนศตวรรษที่ 19 มี 3 ช่องทางในการเข้าสู่กระบวนการเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญคือหนทางแรกเป็นคณะลูกขุน หนทางที่สองคือเป็นที่ปรึกษาศาล หนทางสุดท้ายคือพวพยานที่ถูกจ้างโดยคู่ความ ส่วนในกฎหมายอิสลามสมัยก่อนที่เป็นกฎหมายสมัยนั้นพยานผู้เชี่ยวชาญจะเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมได้ก็ต่อเมื่อได้รับหมายเรียกจากศาลเท่านั้น และมีความชัดเจนว่าพยานผู้เชี่ยวชาญจะใช้ถึง 2 คน เพื่อความเป็นธรรมแทนที่จะใช้เพียงพยานปากเดียว ซึ่งจะเห็นได้ว่าในยุคอดีตมันจะมีความเข้มแข็งเรื่องการใช้พยานประเภทนี้และดูจะสร้างความเป็นกลางในคดีได้ เป็นเรื่องปกติที่พยานผู้เชี่ยวชาญสามารถทำความเข้าใจเป็นหนังสือได้และให้คุณค่าพยานประเภทนี้ในฐานะที่เป็นพยานประเภทหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือในระบบกฎหมายในกลุ่มประเทศตะวันตกซึ่งอำนาจทางการเมืองมีอิทธิพลสูงต่อระบบกฎหมาย การสร้างพยานผู้เชี่ยวชาญที่ปราศจากการแทรกแซงดูเป็นเรื่องที่ยากลำบาก และการกำหนดไว้ในกฎหมายว่าพยานผู้เชี่ยวชาญเปรียบเสมือนแขนขาของรัฐ การที่ประเทศที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรกำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ที่แสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ ซึ่งทำหน้าที่โดยตรงในการบรรจุแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญเข้าระบบมาอยู่ภายใต้การบังคับบัญชา ศาลวางใจให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นทำหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีนั้น บทบาทของศาลทำหน้าที่เปรียบเสมือนผู้พิการทางสายตา ฟังฟังแต่ผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นกลับกลายเป็นว่าพยานประเภทนี้ทรงอิทธิพลในกระบวนการยุติธรรมและขึ้นำการตัดสินคดีของศาลไปแล้ว

⁸² หะลาฮา คือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติสัมพันธ์ต่อเพื่อนมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์ทาลมุด สืบค้นจาก <http://www.merriam-webster.com/dictionary/halacha> สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2558

ดูเหมือนว่ารัฐอิสลามยุคก่อนวัฒนธรรมทางการเมืองแก้ไขปัญหาก็ดีกว่ารัฐอิสลามในยุคกลาง ยุคจักรวรรดิออตโตมันค่อนข้างให้อำนาจต่อนักวิชาการอิสลามอาจจะมองว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายที่มาจากพระเจ้าและวางตัวผู้นำไว้ในฐานะผู้ปกครองรัฐ ทหาร เจ้าหน้าที่ ทะเบียน นอกจากนี้ยังให้สิทธิปกครองตนเองหรือกึ่งปกครองตนเองให้กับกลุ่มทางสังคมหรือกลุ่มทางศาสนาบางกลุ่มเช่นกลุ่มซูฟี กลุ่มหัวเมืองรอบนอกตราบที่กลุ่มเหล่านั้นไม่ได้ทำทนายอำนาจศูนย์กลาง อีกประการหนึ่งที่รัฐยังคงให้นักวิชาการศาสนามีอิสระในการสอนและชี้นำสังคมเพราะฉะนั้นแนวคิดและการครอบงำด้วยคำสอน การเมืองจึงต้องฟังเสียงของนักวิชาการศาสนาด้วย จะเห็นได้ว่าพยานผู้เชี่ยวชาญ การแสวงหาข้อเท็จจริงทางคดี พัฒนาขึ้นโดยกลุ่มนักการศาสนาในชุมชน ซึ่งเขาเหล่านั้นจะถูกศาลเรียกไปให้คำปรึกษาที่ละคดีหรือแต่ละสาขาที่ตนเชี่ยวชาญ

ในส่วนของกฎหมายชาวยุโรปได้ปรับเปลี่ยนเป็นองค์กรรับผิดชอบเฉพาะและการเข้ามาล่าอาณานิคมของชาวตะวันตกในตะวันออกกลาง ในปลายศตวรรษที่ 19 การเกิดใหม่ของประเทศอาหรับบางประเทศ อิทธิพลของอำนาจรัฐ การสอดแทรกและปรับใช้กฎหมายของชาวตะวันตกเข้าไปในกฎหมายอิสลาม ทำให้เกิดแนวคิดทางด้านกฎหมายแบบตะวันตกปะปนอยู่ กลับกลายเป็นว่าระบบกฎหมายของรัฐอิสลามในตะวันออกกลางบางประเทศมีความเป็นกลางมากกว่ากฎหมายของชาวตะวันตกเสียอีก เช่นกฎหมายของอียิปต์กับฝรั่งเศส โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการเป็นพยานของผู้เชี่ยวชาญได้รับความเชื่อถือมากกว่ากฎหมายของฝรั่งเศสดังที่ได้กล่าวไว้ในบทนี้ นั่นเพราะพิกฮ์ของอิสลามได้รับการยอมรับมากกว่าและได้รับการพัฒนาการพัฒนามายาวนานตลอดหลายทศวรรษ ส่วนกฎหมายของชาวตะวันตกนั้นล้วนแต่เป็นกฎหมายที่สามารถเปลี่ยนแปลงและเป็นไปตามอำนาจของผู้มาได้ (Ron Shaham, 2011 : Chap 5)

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

5.3.1.1 จากการวิจัยพบว่าแนวคิดและทัศนะของนักกฎหมายอิสลามต่อพยานหลักฐานด้านนิติวิทยาศาสตร์หรือพยานความเห็นกับแนวคิดการรับฟังพยานหลักฐานด้านนิติวิทยาศาสตร์ของกฎหมายไทยและกฎหมายทั่วไปการใช้ดีเอ็นเอ (DNA) ในการรับมือกับอาชญากรเป็นองค์ความรู้ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์มีหลักการและเหตุผลด้วยตัวของมันเอง เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งหากมีการศึกษาและประยุกต์ใช้เพื่อต่อยอดจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมส่วนรวม และควรต้องมีการนำเสนอองค์ความรู้เหล่านี้ให้สังคมได้รับรู้

5.3.1.2 สถาบันการศึกษาอิสลามควรส่งเสริมให้มีการศึกษาเรียนรู้ด้านนิติวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้น

5.3.1.3 ผู้นำศาสนาทุกระดับควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์โดยเปิดกว้างทางความคิดเพื่อรับฟังวิทยาการสมัยใหม่

5.3.1.4 ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาอิสลามโดยเฉพาะกูรอานและหะดีษเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์

5.3.1.5 รัฐต้องจัดทำบัญชีพยานผู้เชี่ยวชาญสาขาใดสาขาหนึ่ง โดยการออกวุฒิบัตรหรือหนังสือรับรองไว้

5.3.1.6 รัฐต้องกำเริบและกฎหมายเกี่ยวกับการจัดเก็บวัตถุพยานให้ชัดเจน

5.3.1.7 เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานต้องส่งเสริมให้มีการสร้างจิตสำนึกในคุณธรรมและจริยธรรม

5.3.1.8 รัฐต้องตรากฎหมายเกี่ยวกับองค์กรที่รับผิดชอบด้านนิติวิทยาศาสตร์ให้ชัดเจน

5.3.1.9 รัฐต้องส่งเสริมการวิจัยด้านนิติวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะสาขาที่ขาดแคลนบุคลากร เช่น สาขาดีเอ็นเอ และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

5.3.1.10 ควรทำการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของหลักเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญาของประเทศไทย

5.3.1.11 ควรทำการวิเคราะห์หาค่าน้ำหนักของหลักเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญาของประเทศไทย

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรศึกษาวิจัยและเก็บรวบรวมทัศนคติของสังคมต่อความเชื่อมั่นในการจัดเก็บ การตรวจพิสูจน์ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับนิติวิทยาศาสตร์ และวิจัยเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจพิสูจน์ การชันสูตรพลิกศพ

5.3.2.2 ควรศึกษาวิจัยการปรับใช้พยานหลักฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ในกฎหมายไทยและกฎหมายอิสลามกรณีศึกษาในคดีแพ่งและคดีอาญาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้